

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

PREVENTIVA AL PALAU MOJA

CIUTAT VELLA, BARCELONA

Codi MHCB: 134/07

Data intervenció: del 5 al 9 de novembre de 2007.

Vanesa Triay Olives

Mataró, març 2008

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA	3
2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC	4
3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIIONS ANTERIORS	6
4. MOTIVACIONS DE LA INTERVENCIÓ I OBJECTIUS.	11
5. METODOLOGIA	12
6. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES	13
7. CONCLUSIONS	14
8. BIBLIOGRAFIA	15
9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC	17
ANNEXES	19

1. FITXA TÈCNICA

NOM DEL JACIMENT	Palau Moja Codi: 134/07
UBICACIÓ	Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430875 m Y:4581860 m Z: 10.32m SNM
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 5 al 9 de novembre de 2007.
PROMOTOR	Departament de Cultura Generalitat de Catalunya
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Vanesa Triay Olives

2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m. al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs. Les seves coordenades són 2°7' a 2°11' de longitud est de Greenwich i de 41°22' a 41°27' de latitud nord.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia,

instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Notícies històriques

La *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, neix *ex novo* al voltant del que coneixem des d'època medieval com a *Mons Taber* al voltant de l'any 10 abans de la nostra era. Aquesta neix dins el context d'un projecte més ampli de reestructuració del quadrant nord de la Península Ibèrica potenciat per l'emperador August a l'acabar la segona fase de les guerres càntabres l'any 19 A.C.¹

Els primers romans construeixen la ciutat amb un traçat similar al d'un *castrum* militar basat en dos carrers perpendiculars, *cardo* i *decumanus*, l'encreuament dels quals dona lloc a un espai obert, el *fòrum*, que funciona com a centre vital de la ciutat. Tot aquest nou recinte es troba delimitat per una muralla.

El Palau Moja, situat a la Rambla, es troba en època romana fora de la muralla de *Barcino*. En els seus orígens la Rambla – ubicada entre l'actual Passeig de Gràcia i el mar – havia estat un rieral format per aigües provinents de les muntanyes que coronaven el pla de la ciutat de Barcelona per ponent i migdia. D'antic rep diversos noms com: Cagadell o Cogadell, Còdols o Codell; riera d'en Malla, d'en Bonanat, d'en Ponç i d'en Pomet.

A mitjans del segle XI la població desborda el recinte murallat d'època romana i s'estén pel territori circumdant. Inicialment seguint camins que arranquen de les quatre portes obertes en la fortificació i posteriorment ocupant bona part dels espais intermedis. Aquest és també el moment d'implantació dels grans convents com el de Sant Francesc o Santa Caterina, els quals ocupen grans espais a les afores de la ciutat i aglutinant al seu costat zones de poblament.

A la segona meitat del segle XIII ens trobem que la ciutat ocupa 150 hectàrees amb més de 30.000 habitants. Jaume I s'empren en la construcció d'una nova muralla per tal de protegir els nous barris o *vilanoves* nascuts fora del nucli originari de la ciutat.

¹ GRANADOS i RODÀ, 1993 Pàg 11

En el 1248 ja hi ha construït un tros de la muralla que tanca els suburbis més importants com Santa Maria del Pi i Santa Maria del Mar. Aquesta nova edificació a més de complir una missió defensiva també simbolitza el poder i les llibertats del municipi.

Per tant, podem dir que la Rambla al segle XIII deixa de ser un accident geogràfic fora de les muralles romanes i passa a convertir-se en una defensa militar. Alhora, però, també esdevé obstacle important que impedeix durant molt temps el creixement urbà pel cantó de ponent, convertint-se en línia de partició entre la ciutat vella i el nou suburbi o raval.

En el decurs de la construcció d'aquesta nova muralla s'adonen que l'espai resguardat per la fortificació és reduït i que cal ampliar-lo. De manera que s'acorda realitzar un tercer cercle defensiu anomenat muralles del rei Pere III.

Així, doncs, s'amplia el recinte murallat i es construeix la muralla del Raval, deixant la zona de la Rambla com una segona línia de defensa. El cinturó defensiu es completa al segle XVI, amb la construcció de la muralla de mar.

En els segles XVI i XVII les muralles de la Rambla es mantenen intactes com a mur de defensa interior. Poc a poc, però, va perdent la seva funcionalitat tal i com ho documenta la presència d'habitatges adossats a ella.

L'antic torrent comença a tenir aspecte de carrer gràcies a l'edificació, pel costat del Raval, de construccions monàstiques que converteixen la Rambla en una via de convents juntament amb l'existència d'edificis públics com la Universitat o Estudi General davant la Porta de Santa Anna; el teatre de la Santa Creu al Pla dels Ollers; i a la part més pròxima al mar, la foneria dels canons.

En el segle XVIII es dona permís per edificar cases a l'espai ocupat per les muralles. El 1772 són enderrocades les muralles entre les Drassanes i la porta dels Ollers i a les darreries de segle s'urbanitza el carrer. Així doncs, la Rambla es converteix en una passeig.

La importància d'aquest carrer augmenta amb les successives reformes que hi tenen lloc: el 1824 s'inaugura el carrer Ferran; 1844 es construeix el teatre del Liceu; i el 1848 la plaça Reial. Les muralles van sent enderrocades de mica en mica.

El nou passeig esdevé en zona de residència de nobles i comerciants enriquits, amb exemples com el palau de la Virreina o el Moja. Malgrat la nova imatge, la Rambla manté el seu caràcter conventual, amb convents ja existents com el de Santa Mònica o d'altres nous com el dels Caputxins el 1718.

Finalment l'alineació actual del carrer es dona en ser derrocades totalment les fortificacions entre els anys 1848 i 1856.

Com ja hem esmentat anteriorment la present intervenció arqueològica s'ha portat a terme a l'interior del Palau Moja situat a la Rambla dels Estudis. El nom li ve de l'existència de l'Estudi General o Universitat el qual estava situat vora de les torres del Porta de Santa Anna. Aquesta institució va ser fundada per Martí I el 1402 i reformada per Alfons el Magnànim el 1450. L'edifici en qüestió va ser construït a mitjans del segle XVI i l'emperador Carles V col·locà la primera pedra el 1536. Felip V suprimí la universitat barcelonina i convertí l'edifici en caserna. El 1843 fou enderrocat per tal d'obrir a les muralles la Porta d'Isabel II.

El **Palau Moja** fou construït per l'arquitecte Josep Mas i Ordal entre els anys 1774-1784 a càrrec de Josep de Gaietà Lluís de Copons i la seva muller M^o Lluïsa Descatllar, ducs de Moja. El palau fou construït a sobre d'una anterior casa senyorial construïda en aquest mateix lloc per Pere de Cartellà, l'any 1702. Aleshores les muralles de la Rambla encara es conservaven intactes i aquest palau, que hi estava adossat, fou un dels primers edificis autoritzat perquè s'hi obrissin finestres a través d'una de les torres de la Portaferrissa. La seva hereva Maria Lluïsa de Copons disposà que fos enderrocada l'antiga casa amb la part corresponent de muralla, i hi construï l'actual palau.²

A meitat del segle XIX a l'extingir-se aquesta família el palau fou adquirit per diverses personalitats com el marquès de Comilles o els comtes Güell. Al voltant de l'any 1934 es va corregir la línia de façana del palau per tal d'eixamplar la vorera i obligà a obrir una porxada a la planta baixa. Aquest és el moment en què el jardí és substituït per uns magatzems – El Sepu – i que en l'actualitat han esdevingut en diversos locals, però sempre es conservà part de la façana originària.

² CIRICI, 1973 PÀG. 89

Actualment és propietat de la Generalitat de Catalunya, lloc hi ha dependències de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Antecedents Arqueològics

En primer lloc cal esmentar l'existència de diverses intervencions arqueològiques realitzades al llarg de la Rambla vinculades a la muralla medieval:

Intervenció realitzada al pàrquing Alarcón S. A, situat al carrer Escudellers. Aquest pàrquing comportava l'ocupació del subsòl de la plaça Joaquim Xirau i del Frontó Colom, així com l'obertura d'una rampa d'accés a La Rambla de Santa Mònica/Plaça del Teatre. En aquest cas es va poder documentar més de 20 metres del tram de la muralla del segle XIII, alhora es va poder comprovar la tècnica constructiva usada (HUERTAS, 2000).

Hi ha una segona intervenció també realitzada per Josefa Huertas la qual es portà a terme durant les obres de reforma i edificació de la parcel·la situada al número 70 de La Rambla. En aquesta ocasió es trobà un tram de la muralla medieval situat entre el carrer Ferran i el Pla de la Boqueria, d'uns 7.5 metres de longitud i una alçada de 3 metres així com també fragments de ceràmica vidrada i els decorats en verd i manganès (HUERTAS, 2000).

Finalment cal esmentar l'excavació arqueològica portada a terme l'any 2006 a l'estació de metro del Liceu. Es va documentar les restes de la torre oriental del portal de la Boqueria, amb cronologia del segle XIII-XIV (SANTANACH, 2006).

En la zona pròxima al Palau Moja no hi ha constància de l'existència d'intervencions arqueològiques. Només farem esment de la intervenció portada a terme en el mateix Palau Moja l'any 2004. Aquesta fou motivada per la realització d'un forat d'ascensor a la zona de la llibreria de la Generalitat de Catalunya per tal de connectar la planta baixa amb un magatzem ja existent en el soterrani. L'excavació arqueològica va permetre documentar tres moments històrics ((FERNÁNDEZ, 2006):

1. Moment de construcció del Palau Moja l'any 1774-1784 fins el segle XIX.
2. Reformes internes del palau a meitats del segle XIX. La mort de Josepa Sarriera i de Copons sense descendència provoca la venda del palau l'any 1870 a un tal Antonio López. Aquest realitza importants reformes i obres de decoració.
3. Últimes reformes realitzades al segle XX. Es fa evident que la unitat com a habitatge del Palau Moja es trenca i la planta baixa esdevé en zona de botigues.

4. MOTIVACIONS DE LA INTERVENCIÓ I OBJECTIUS.

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment arqueològic en el Palau Moja es deu a què aquest edifici es troba situat en un espai de gran interès arqueològic i d'alt valor històric:

- Es troba en una de les zones pertanyents als límits del *suburbium* de la ciutat romana.
- Es troba en el traçat de la muralla medieval que delimitava la ciutat.
- El Palau Moja gaudeix del de protecció A, de manera que el trobem catalogat com a Bé Cultural d'interès Nacional.

Els objectius seran recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la realització d'una rasa d'uns 17 metres de longitud en el pati interior del Palau Moja per a la millora de la xarxa elèctrica de l'edifici.

5. METODOLOGIA

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns del altres. Cada U.E. es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per plantes i seccions i la documentació fotogràfica dels treballs realitzats.

A més de la base metodològica de tipus teòrica usada en tot moment per l'arqueòloga també s'ha d'esmentar que aquesta sempre s'ha trobat al costat dels treballadors per tal d'anar seguint l'obertura de la rasa de forma visual directe per tal de poder identificar les possibles restes arqueològiques que podien anar sortint.

Per poder obrir el terra de marbre del pati interior del Palau Moja els operaris han utilitzat en primer lloc el martell pneumàtic per trencar les rajoles i la seva preparació de formigó. Després un cop tretes les restes i de manera manual han acabat de rebaixar la rasa mitjançant un pic i una pala. En el cas de la documentació d'alguna resta arqueològica aquesta ha estat netejada amb un palatí i escombra per poder delimitar-lo millor i facilitar el dibuix i la fotografia

Cal esmentar també el tractament que es dona al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació. En primer lloc, es renta amb aigua (sempre que sigui possible per les característiques del material) i se sigla cada peça, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment –amb l'any– i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

6. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

L'obra realitzada en el pati interior del palau Moja ha consistit en l'obertura d'una rasa a la que anomenarem **rasa 1**, per tal de millorar la xarxa elèctrica de l'edifici en qüestió. La rasa amida aproximadament uns 17 metres de longitud, 0.8 metres d'amplada i una profunditat d'entre 20 i 30 cm.

Estratigràficament no comporta cap tipus de complicació al no haver-se documentat restes arqueològiques. Hi ha un primer nivell format per les lloses de marbre del terra del pati, **UE101**, les quals amiden 90x30x3 cm. Per sota hi ha un paquet de formigó resultat de la preparació del paviment d'uns 20 cm de potència, **UE102**. Finalment s'ha documentat un nivell de pedres de dimensions mitjanes usades per anivellar el terra alhora de fer l'actual paviment, **UE103**. En principi aquest llit de pedres que s'estén per tota la rasa 1 no es veu afectat per l'obra al trobar-se a la cota necessària per poder realitzar la nova instal·lació elèctrica. Només s'han extret algunes pedres que sobresurten del nivell desitjat. Això ens ha permès documentar l'estrat de sota format per argiles amb pedretes i restes de material contemporani com restes de l'embolcall de caramels, paper d'alumini ..., **UE104**.

7. CONCLUSIONS

Les tasques de control preventiu realitzades al Pati interior del Palau Moja, degut a la millora de la xarxa elèctrica de l'edifici, no ens han aportat informació arqueològica de cap tipus al no haver-se documentat estructures ni material arqueològic. Això es pot deure a què la rasa en qüestió no té molta potència – màxim 30 cm – , és a dir just per sota el nivell de circulació actual.

De tota manera, però, hem de tenir en compte que ens trobem en una zona de gran interès històric i per tant amb un elevades possibilitats de localitzar restes arqueològiques en futures intervencions.

8. BIBLIOGRAFIA

- ALBERCH I FUGUERAS *et alii*; (1999): “ Ciutat Vella i Eixample” a *Els Barris de Barcelona*, Vol I, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Urbanisme de Barcelona*.
<http://www.bcn.es/urbanisme/>
- AMADES, Joan (1989): *Històries i llegendes de Barcelona*, Vol II, Ed. 62, Barcelona.
- ARRANT HERRERO, Manuel (2003): *La Rambla de Barcelona: estudi d'història urbana*. Col·lecció Camí Real , N° 22. Barcelona.
- BRAVO MORATA (1971): *Las calles de Barcelona*, Vol I, Colección de Bolsillo Fenicia, Madrid,.
- *Catàleg de monuments i conjunts històrico-artístics de Catalunya* (1990). ED. Departament de Cultura, Barcelona.
- CIRICI, Alexandre (1985) : *Barcelona pam a Pam*, Ed. Teide, Barcelona.
- CLARAMUNT, Salvador (1984): *El Pla de Barcelona i la seva història*. A Actes I Congrés d'Història del Pla de Barcelona celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 12-13 de Novembre 1982. Ed. La Magrana. Barcelona,.
- FERNÁNDEZ ESPONISA, Antoni (2006):*Memòria de la Intervenció arqueològica al carrer Rambla dels Estudis 118, Plau Moja. (Barcelona, Barcelonès).Data d'intervenció 26 gener-13 febrer 2004. . Àrea de Coneixement i Recerca de la subdirecció general de Patrimoni Cultural. Barcelona.*

- HARRIS, E.C (1979):.; *Principios de estratigrafía arqueológica*. Ed. Crítica. Barcelona.
- HUERTAS, Josefa (2000): “Muralla medieval de Barcelona: darreres intervencions arqueològiques”. A *I Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya: mancances i resultats*. Ed. Acram, Barcelona,
- SANTANACH, Laia, (2006) :*Informe preliminar de la intervenció arqueològica preventiva efectuada a l'estació de Liceu (costat Besòs) de la línia 3 dels FMB. Barcelona (Barcelonès). Codi MHCB: 002/06. Dates de la intervenció: 21 i 22 de gener de 2006*. Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Treball inèdit.

9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :101	
Sector: Palau Moja		Fase:		Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÓ :	Nivell d'us.				
DESCRIPCIÓ :	Paviment del pati interior del Palau Moja fet de lloses de marbre. Aquestes amiden 90x60x3 cm.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	102	Es cobert per		
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :102	
Sector: Palau Moja		Fase:		Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.				
DESCRIPCIÓ :	Paquet de formigó resultat de la preparació del paviment d'uns 20 cm de potència.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	103	Es cobert per	101	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :103	
Sector: Palau Moja		Fase:		Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.				
DESCRIPCIÓ :	Nivell de pedres de dimensions mitjanes usades per anivellar el terra alhora de fer l'actual paviment.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a 102		Es cobert per	104	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

itxa d'Unitat Estratigràfica				UE :104	
Sector: Palau Moja		Fase:		Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.				
DESCRIPCIÓ :	Nivell d'argiles amb pedretes i restes de material contemporani com restes de l'embolcall de caramels, paper d'alumini...				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a		Es cobert per	103	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

ANNEXES

- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació planimètrica**

Fotografia 1. Pati interior Palau Moja

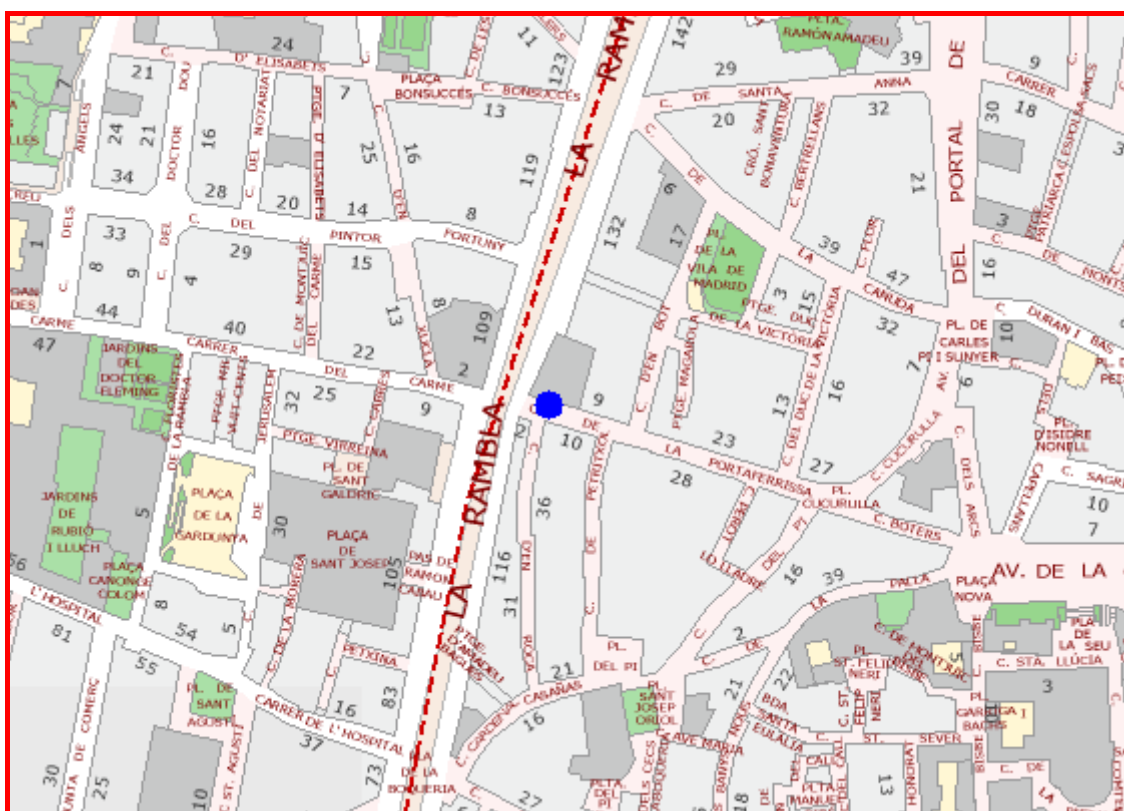
Fotografia 2. Tram rasa 1 amb nivell de pedres UE103

Fotografia 3. Rasa 1 amb altres serveis en funcionament.

Fotografia 4. Nivell de pedres UE103 amb l'estrat contemporani d'argiles que li va per sota UE104.

Plànol 1. Situació del Palau Moja